

Indeks efikasnosti javnog sektora u (post)tranzicijskim zemljama Evrope za 2015. godinu

REZIME

Rast javnog sektora tokom XX veka je doveo do toga da najveći deo razvijenih zemalja troši između trećine i polovine svog dohotka na usluge koje pruža država. Veliki broj zemalja Evrope pogođen je fiskalnom krizom koja se manifestuje niskim stopama ekonomskog rasta i visokim akumuliranim javnim dugom nagomilanim kroz visoke budžetske deficite. Usluge koje pruža javni sektor često nisu adekvatne i ne zadovoljavaju potrebe građana. Zbog toga je veoma važno postaviti pitanje efikasnosti javnog sektora – da bi uz manji utrošak ograničenih javnih sredstava bili dostignuti bolji rezultati. Zemlje sa neefikasnim javnim sektorom mogu izvršiti reforme koje će povećati njegovu efikasnost kroz mešavinu različitih mera (uvođenje konkurencije u pružanje usluga kroz vaučerizaciju, davanje koncesija za izgradnju infrastrukture ili delimičnu privatizaciju i smanjivanje državnih ingerencija, bolju targetiranost sistema socijalne zaštite, i dr.) što bi dovelo do smanjenja potrebnih izdvajanja za njegovo funkcionisanje i povećanje kvaliteta dobara ili usluga koje javne vlasti pružaju građanima. Ovo je posebno važno za Republiku Srbiju jer istraživanje efikasnosti javnog sektora u post-tranzicijskim zemljama pokazuje da je javni sektor u Srbiji najmanje efikasan, te da je trenutni nivo javnih usluga moguće pružiti sa mnogo nižom javnom potrošnjom ukoliko bi se povećala njegova efikasnost (ona bi u tom slučaju iznosila samo 35.9% umesto 46.3% BDP-a). U odnosu na prethodnu godinu, Srbija nije popravila rezultat i opet je poslednja rangirana zemlja po efikasnosti javnog sektora.

METODOLOGIJA

Korišćenu metodologiju za analizu efikasnosti javnog sektora razvili su Vito Tanci, Ludger Šukneht i Antonio Afonso 2003. godine. Ova metodologija primenjena je za poređenje efikasnosti među zemljama članicama Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj OECD (2003), te novoindustrijalizovane zemlje Azije i nove članice Evropske Unije (2005).¹ Efikasnost javnog sektora koja se ovde meri se shvata pre svega kao odnos između postignutih rezultata/ostvarenih ciljeva sa jedne, i utrošenih sredstava da bi se oni postigli, sa druge strane. U fokusu su, dakle, procesi, a ne ciljevi: kako se nešto radi, a ne šta se radi.

Prvi korak je odrediti koji su rezultati javnog sektora. Da bi se ovo odredilo, uzima se u obzir neoklasična ekonomska teorija o (ne)efikasnosti tržišta koja stoji iza modernog javnog sektora u državama blagostanja. Najvažnijim pretpostavljenim ulogama države, kao što su alokacija resursa, stabilnost i distribucija², pridodati su najveći sistemi unutar javnog sektora (obrazovanje i zdravstvo) koji rešavaju pitanje eksternalija i moralnog hazarda, te pružanje javnih dobara (infrastruktura). Dostignuća javnog sektora mere se u relativnom smislu, tj. u odnosu na postignuća drugih koji su uzeti u razmatranje, tako što se odredi središnja vrednost određenog parametra, koji se potom koristi kao jedinična vrednost u odnosu na koji se računaju performanse javnog sektora. Ukoliko je vrednost nekog indikatora u pozitivnoj vezi sa performansama javnog sektora korišćena je vrednost dobijena deljenjem date vrednosti prosečnom vrednošću (na primer: kako je upis u srednju školu jedan od pozitivnih parametara, što je veća stopa upisa to je rezultat javnog sektora viši). Sa druge strane, ukoliko je indikator u negativnoj vezi sa performansama javnog sektora, korišćena je inverzna vrednost, odnosno prosečna vrednost podeljena sa datom vrednošću indikatora (na primer: viša stopa nezaposlenosti ili viša stopa korupcije ukazuju na slabije rezultate javnog sektora).

U kreiranju indeksa korišćeno je 7 indikatora čija vrednost je izračunata na osnovu 18 subindikatora.

¹ Više o ovim rezultatima ovih istraživanja, videti: Afonso, Schuknecht and Tanzi, *Public sector efficiency, an international comparison*, European Central Bank working paper series no 242, 2003. i Afonso, Schuknecht and Tanzi, *Public sector efficiency: evidence for new EU member states and emerging markets*, European Central Bank working paper series no 581, 2006.

² Ovakvu podelu uloga države uveo je Robert Musgrave još 1939. godine u svom radu *Voluntary exchange theory of public economy*.

1) Administracija:

- Nivo korupcije meren brojem bodova u *Indeksu percepcije korupcije* (Corruption Perception Index) organizacije Transparency International.
- Nivo birokratskih procedura meren rangom zemlje u indeksu *Doing Business Report* Svetske banke.
- Kvalitet sudstva meren ocenom Svetskog ekonomskog foruma u *Indeksu svetske konkurentnosti* (Global Competitiveness Report) u odeljku 1,06 – Nezavisnost sudstva.
- Veličina sive ekonomije merena u odnosu na bruto domaći proizvod. Podaci su preuzeti iz publikacije *'Siva ekonomija u Srbiji: Novi nalazi i preporuke za reforme'* Fonda za razvoj ekonomske nauke, a nivo sive ekonomije obračunat je prema podacima iz 2010. Podaci za Tursku, Makedoniju, Hrvatsku, Albaniju i Bosnu i Hercegovinu preuzeti su iz Schneider, Buehn, Montenegro, *'Shadow economies all over the world: new estimates for 162 countries from 1999. to 2007'*, World Bank. Ovde je siva ekonomija procenjena na osnovu podataka iz 2007. godine. Podaci za Crnu Goru su procena o nivou sive ekonomije iz dokumenta *'Informacije o merama Vlade Crne Gore za suzbijanje sive ekonomije iz 2012. godine.'*

2) Obrazovanje:

- Stopa upisa kohorte u srednju školu, prema podacima Svetskog ekonomskog foruma iz *Indeksa svetske konkurentnosti* (Global Competitiveness Report) u odeljku 5,01 – *Secondary education enrollment*.
- Ishodi obrazovanja mereni dostignućima učenika na standardizovanim PISA testovima u sferi matematike. Jedine dve zemlje iz uzorka koje ne učestvuju u PISA testiranju su Makedonija i Bosna i Hercegovina, te za njih ovaj parametar nije korišćen pri kalkulaciji performansi javnog sektora u obrazovanju.
- Kvalitet obrazovanja, prema podacima Svetskog ekonomskog foruma iz *Indeksa svetske konkurentnosti* (Global Competitiveness Report), u odeljku 5,03 – *Quality of the education system*.

3) Zdravstvo:

- Smrtnost odojčadi merena brojem mrtvorodenih beba na 1000 rođenih. Podaci su preuzeti iz *Indeksa svetske konkurentnosti* Svetskog ekonomskog foruma (Global Competitiveness Report) u odeljku 4,06 – *Infant mortality*.
- Očekivani životni vek meren prosečnim brojem godina života. Podaci su preuzeti iz *Indeksa svetske konkurentnosti* Svetskog ekonomskog foruma (Global Competitiveness Report) u odeljku 4,08 – *Life expectancy*.
- Kvalitet zdravstvenog sistema, meren brojem bodova na *European Healthcare Consumer Index* EHCI koji sprovodi Health Consumer Powerhouse.

4) Infrastruktura:

- Kvalitet infrastrukture meren podacima iz *Indeksa svetske konkurentnosti* Svetskog ekonomskog foruma (Global Competitiveness Report) u odeljku 2,01 – *Quality of overall infrastructure*.

5) Distribucija:

- Jednakost dohotka merena odnosom prihoda 20% najbogatijih u odnosu na 20% najsiromašnijih domaćinstava. Podaci su preuzeti iz baze *World Development Indicators* Svetske banke za najskoriju dostupnu godinu (2008 – 2013), kao i iz publikacije Eurostat-a '*Key figures on enlargement countries 2013*' kada podataka nije bilo u WDI.
- Nivo relativnog siromaštva meren procentom populacije koja živi ispod nacionalnog praga siromaštva. Podaci su preuzeti iz *World Development Indicators* Svetske banke, za najskoriju dostupnu godinu (2008 – 2013).

6) Stabilnost:

- Stabilnost rasta bruto domaćeg proizvoda merena koeficijentom varijacije ekonomskog rasta tokom desetogodišnjeg perioda 2004–2014.

Podaci su preuzeti iz baze podataka *World Economic Outlook* Međunarodnog monetarnog fonda.

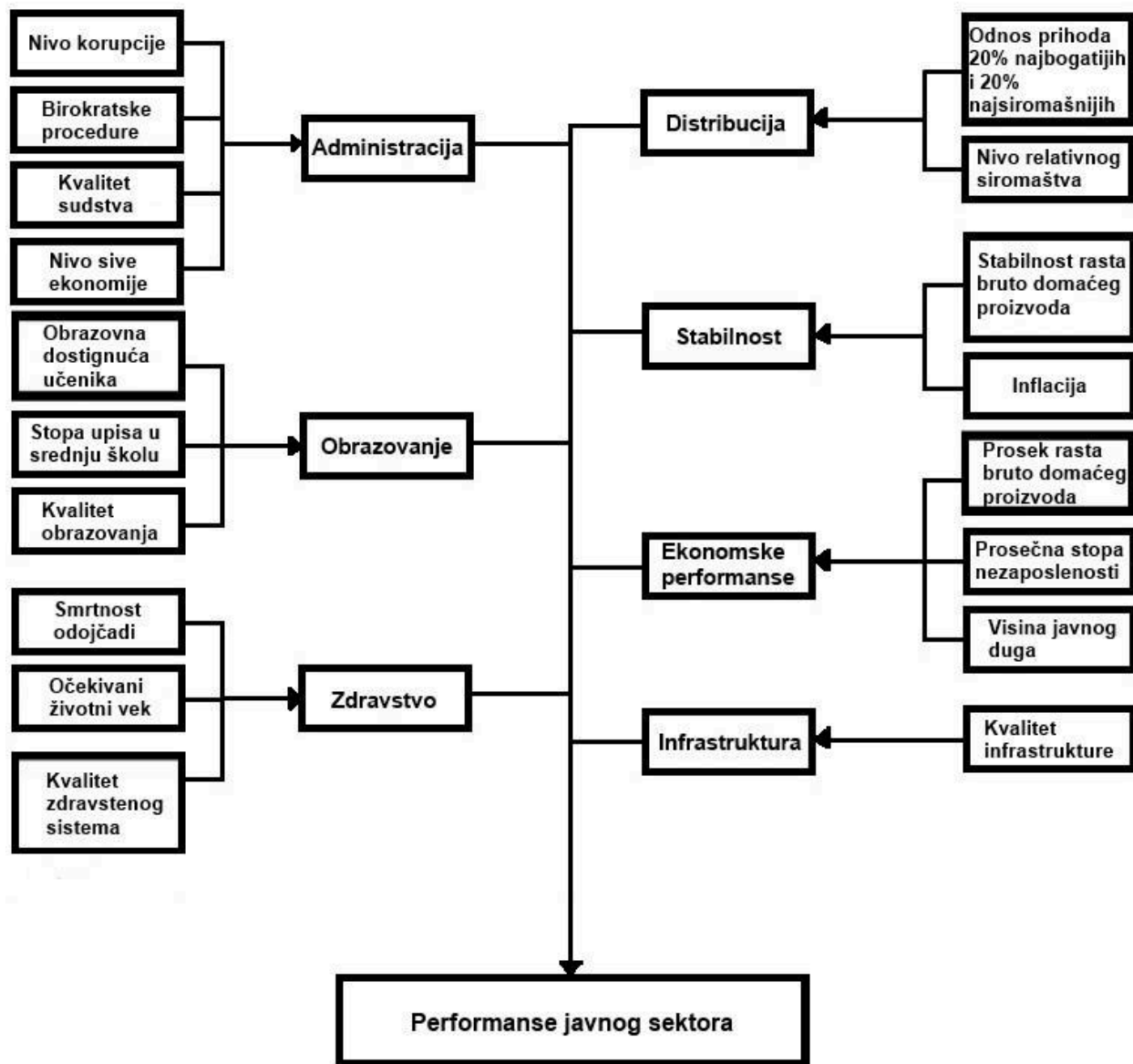
- Nivo inflacije, meren desetogodišnjim prosekom 2004-2014. Podaci su preuzeti iz baze podataka *World Economic Outlook* Međunarodnog monetarnog fonda.

7) Ekonomske performanse:

- Ekonomski rast meren desetogodišnjim prosekom rasta bruto domaćeg proizvoda 2004-2014. Podaci su preuzeti iz baze podataka *World Economic Outlook* Međunarodnog monetarnog fonda.
- Stopa nezaposlenosti, merena desetogodišnjim prosekom 2004-2014. Podaci su preuzeti iz baze podataka *World Economic Outlook* Međunarodnog monetarnog fonda.
- Visina javnog duga merena učešćem u bruto domaćem proizvodu. Podaci su preuzeti iz baze podataka *World Economic Outlook* Međunarodnog monetarnog fonda.

Drugi korak je odrediti koji su resursi neophodni za rad javnog sektora u trenutnom obliku. Kao vrednost odabran je desetogodišnji prosek javne potrošnje. Ovakav vremenski period odabran je kako bi se izbegle moguće volatilnosti do kojih bi došlo ako bi se koristio podatak samo za jednu godinu. Javni sektor u savremenim evropskim državama je veliki (u najvećem broju slučajeva preko 40% BDP-a, često i više) te su bilo kakve promene u njihovoj organizaciji, funkcionisanju i troškovima spore i dugoročne, a ne rezultati kratkotrajnih reformskih pokreta.

Treći korak je poređenje *inputa* i *outputa*, odnosno rezultata rada javnog sektora sa resursima koji su uloženi u njegovo funkcionisanje. Krajnji rezultat je Indeks efikasnosti javnog sektora.

IZBOR ZEMALJA

Glavni parametri u odabiru grupe zemalja koje su uključene u ovo istraživanje je iskustvo procesa tranzicije i proces evrointegracija. Treba imati u vidu da su ova dva procesa u Centralnoj i Jugoistočnoj Evropi uglavnom tekla paralelno tako da je započeti proces tranzicije od političkog sistema realnog socijalizma zasnovanog na jednopartijskoj vladavini i centralno-planskoj privredi ka sistemu liberalne demokratije zasnovane na slobodnim i fer izborima i tržišnoj ekonomiji ubrzo u najvećem broju slučajeva sadržao i agendu članstva u Evropskoj Uniji. Jedan od razloga za paralelan tok ova dva procesa je i to što su zemlje kandidati za članstvo morale da ispune kriterijume iz Kopenhagena, koji se odnose na postojanje vladavine prava, demokratskih procedura i tržišne ekonomije u svakoj od zemalja koje su aplicirale za članstvo. Proces tranzicije u zemljama Centralne i Istočne Evrope nije tekao ni istom brzinom ni istom odlučnošću pa su ponekada reformski procesi bili zaustavljeni (primer Slovačke pod vladom Mečijara) ili su znatno zakasneli (u zemljama bivše Jugoslavije, koja je prve godine tranzicije dočekala u dezintegraciji praćenoj vojnim sukobima). Ovi procesi su, međutim, uvek bili nastavljeni, sa više ili manje reformskog kapaciteta.

Grupu odabranih zemalja u indeksu čine:

1. Estonija	7. Slovačka	13. Crna Gora
2. Letonija	8. Slovenija	14. BiH
3. Litvanija	9. Rumunija	15. Makedonija
4. Poljska	10. Bugarska	16. Albanija
5. Mađarska	11. Hrvatska	17. Turska
6. Češka	12. Srbija	

Primetno je da postoje značajne razlike u stepenu izvršene tranzicije među odabranim zemljama. Za zemlje koje su ušle u Evropsku Uniju tokom 2004. preovlađuje stav da su uspešno završile proces političke i ekonomske tranzicije. Sa druge strane, zemlje koje su primljene u EU kasnije, 2007. i 2013, smatraju se manje uspešnim, kao i ostale zemlje koje imaju status kandidata ili potencijalnih kandidata, od koji neke nisu ni blizu okončanja tog procesa. Jedina zemlja koja nema formalni status zemlje u tranziciji je Turska, ali ona je uključena u uzorak kao najstarija zemlja kandidat za članstvo u EU, a treba spomenuti i unutrašnji proces reformi koje su bile sprovedene a koje su imale dosta sličnosti sa potezima u tranzicijskim zemljama (na primer, demokratizacija društva i

smanjenje uloge vojske u političkom životu, kao i smanjenje uloge države u ekonomiji). Bosna i Hercegovina jedina je zemlja iz uzorka koja nema formalno-pravni status zemlje kandidata za članstvo u EU (dok još uvek ostaje i otvoreno pitanje da li poseduje potpuni pravno-politički suverenitet usled još uvek postojeće Kancelarije visokog predstavnika). Ona, ipak, jeste jedan od primera zemalja u tranziciji dok evropski zvaničnici, formalno još od Sastanka u Solunu 2003, upućuju jasne poruke da Bosna i Hercegovina može da računa na punopravno članstvo u toj organizaciji. Kosovo, iako takođe primer zemlje u tranziciji kojoj evropski zvaničnici upućuju poruke o mogućnosti punopravnog članstva, nije uzeto u razmatranje jer još uvek nema u potpunosti regulisan pravno-politički status (nije član Ujedinjenih Nacija) ali i zbog problema sa pristupom statističkim podacima koji se često ne računaju za teritoriju Kosova.

NIVO DRŽAVNE POTROŠNJE U ODABRANIM ZEMLJAMA

Nivo državne potrošnje u odabranim zemljama približan je nivou državne potrošnje u razvijenim zemljama Evropske Unije. U proseku za celu grupu zemalja ona iznosi oko 40% BDP-a, ali ipak postoje i značajne razlike jer nivo javne potrošnje nije u potpunosti ujednačen već značajno varira od 30% u Albaniji do 50% u Mađarskoj. Nešto nižu javnu potrošnju od proseka imaju Estonija, Letonija, Litvanija, Bugarska i Rumunija od članica EU, kao i Albanija, Makedonija i Turska od zemalja kandidata.

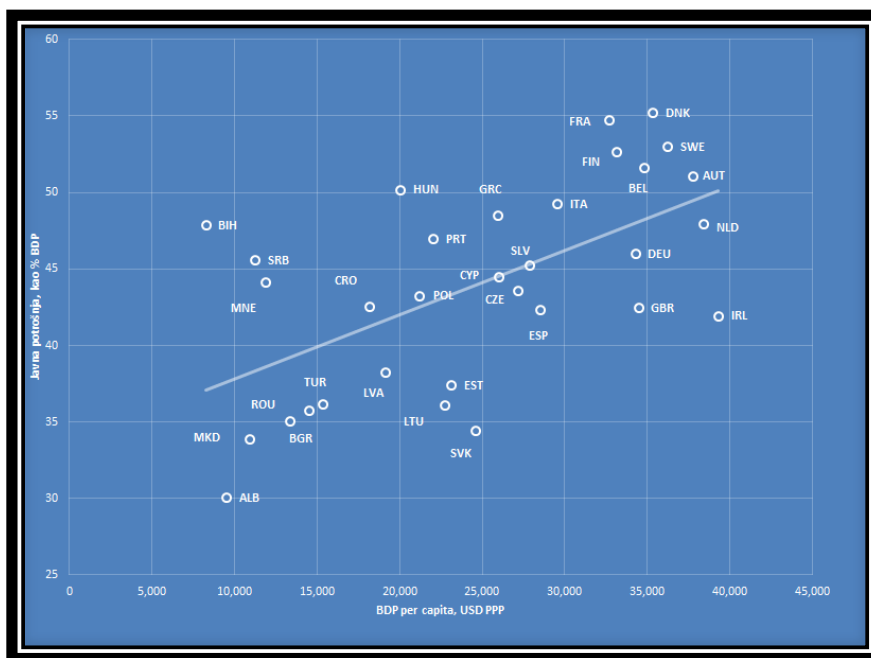
Estonija	37.51
Letonija	37.48
Litvanija	36.52
Poljska	43.84
Češka	40.88
Slovačka	39.70
Mađarska	49.57
Rumunija	34.95
Bugarska	34.79
Slovenija	44.56
Hrvatska	46.24
Srbija	43.29
Bosna i Hercegovina	40.66
Crna Gora	44.35
Makedonija	32.55
Albanija	29.80
Turska	35.77
Prosek	39.56

Desetogodišnji prosek visine javne potrošnje u odabranim zemljama (2004–2014) u % BDP³

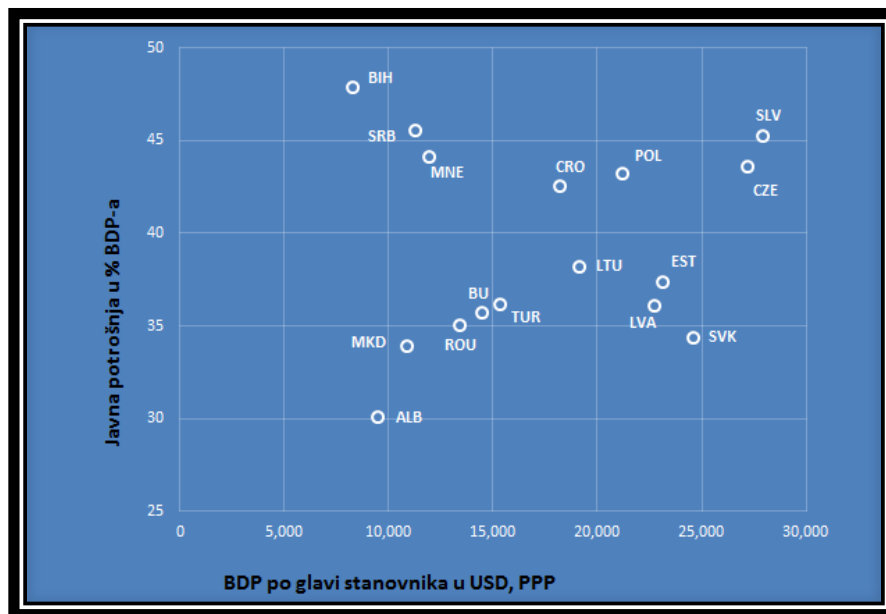
³ International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, 2015.

Na nivo javne potrošnje značajan uticaj ima i visina dohotka, tako da zemlje sa većim dohotkom po glavi stanovnika imaju i višu javnu potrošnju. Kao siromašnije, zemlje u tranziciji u proseku imaju nižu javnu potrošnju u odnosu na razvijenije zemlje Evropske Unije (zemlje EU sa dohotkom višim od 30 000 USD PPP per capita imaju prosečnu potrošnju od 49,6%, a zemlje iz uzorka sa manje od 20 000 USD PPP per capita 38,9% BDP-a - 10 procentnih poena manje). Dok ovo pravilo važi na uzorku velikog broja zemalja širom sveta, ono ne važi unutar uzorka zemalja u tranziciji, jer među njima nema tako jasnog obrasca. Siromašnije zemlje sa niskom javnom potrošnjom su Albanija i Makedonija, dok su siromašnije zemlje sa višom javnom potrošnjom Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora. Bogatije zemlje sa niskom javnom potrošnjom su Estonija, Letonija i Slovačka, a sa visokom javnom potrošnjom Slovenija i Češka Republika.

Veza između nivoa dohotka i javne potrošnje⁴

⁴ International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, 2015.

Nivo dohotka i visina javne potrošnje u zemljama u tranziciji⁵

PERFORMANSE JAVNOG SEKTORA

Performanse javnog sektora prikazuju zamišljenu proizvodnju javnog sektora, što omogućava njihovo poređenje. Poređenje je moguće vršiti ne samo sa javnim sektorima drugih država, nego i unutar jedne države, u različitim tačkama u vremenu. Na taj način moguće je utvrditi da li je potrebno sprovesti reforme kako bi se povećala (ili smanjila) proizvodnja javnog sektora, kao i da li preduzeti reformski procesi daju željene rezultate. Imajući u vidu dugoročne horizonte koji su okruženje modernih javnih sektora, što zbog njihovog samog obima (koji je često i do polovine bruto domaćeg proizvoda) ali i važnosti usluga koje pruža javni sektor i koja uglavnom imaju dugoročni karakter (na primer, državne penzije se isplaćuju nosiocima prava od zakonskog uslova za sticanje penzije do smrti) neutemeljeno je donositi odluke na osnovu rezultata iz samo nekoliko godina. Dugoročno praćenje rezultata, međutim, može da ukaže na dugoročnije trendove i prikrivene probleme.

Merenje performansi javnog sektora zemalja u tranziciji ukazuje na nekoliko opštih trendova: zemlje članice Evropske Unije imaju bolje rezultate nego zemlje koje nisu članice te organizacije. Estonija, Poljska i Češka imaju najbolje rezultate od svih odabranih zemalja, dok najlošije imaju Srbija, Bosna i

⁵ International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, 2015.

Hercegovina i Hrvatska. Sa rastom državnog sektora, javni sektor ostvaruje niže performanse tako da zemlje sa nižom državnom potrošnjom zapravo proizvode veći obim kvalitetnijih usluga od zemalja sa velikim državnim uplivom, ali je ova razlika skromna. Starije članice EU (one koje su postale države članice tokom "velikog proširenja" 2004) ostvaruju bolje rezultate od članica koje su se kasnije priključile (Rumunija, Bugarska i Hrvatska). Njihov rezultat je lošiji u proseku čak i od zemalja kandidata. Srbija je opet, kao i prethodne godine, najlošije rangirana zemlja u celom indeksu.

Zemlje	Administracija	Obrazovanje	Zdravstvo	Infrastruktura	Distribucija	Stabilnost	Ekonomske performanse	Performanse javnog sektora
<i>Estonija</i>	1.70	1.15	1.49	1.20	0.87	0.84	2.57	1.40
<i>Letonija</i>	1.34	1.04	0.96	1.15	0.80	0.78	1.21	1.04
<i>Litvanija</i>	1.28	1.07	1.12	1.13	0.85	1.02	1.27	1.11
<i>Poljska</i>	1.25	1.04	1.15	0.92	0.93	2.76	1.20	1.32
<i>Češka</i>	1.23	1.03	1.47	1.15	1.68	1.43	1.36	1.34
<i>Slovačka</i>	1.15	0.93	1.07	0.97	1.26	1.52	1.09	1.14
<i>Mađarska</i>	1.09	1.00	1.09	1.15	1.24	0.80	0.88	1.04
<i>Rumunija</i>	0.95	1.00	0.80	0.88	0.88	0.93	1.44	0.98
<i>Bugarska</i>	0.91	0.95	0.85	0.83	0.96	1.13	1.42	1.01
<i>Slovenija</i>	1.05	1.08	1.62	1.18	1.26	1.14	1.03	1.19
<i>Hrvatska</i>	0.89	0.98	1.26	1.13	0.93	0.91	0.65	0.96
<i>Srbija</i>	0.75	0.93	0.99	0.76	0.79	0.83	0.76	0.83
<i>Bosna i Hercegovina</i>	0.81	0.56	0.96	0.72	1.12	1.58	0.83	0.94
<i>Crna Gora</i>	1.14	1.01	1.00	0.85	1.33	1.27	0.88	1.07
<i>Makedonija</i>	1.08	0.66	1.07	0.90	0.64	2.26	0.96	1.08
<i>Albanija</i>	0.74	0.95	0.80	0.88	1.10	2.47	1.02	1.14
<i>Turska</i>	0.91	0.94	0.76	1.18	1.50	1.17	1.50	1.14
Prosek	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
<i>Članice EU</i>	1.08	1.03	1.07	1.06	1.06	0.87	1.11	1.04
<i>Članice EU pre 2005</i>	1.19	1.04	1.18	1.11	1.11	0.89	1.13	1.09
<i>Članice EU posle 2005</i>	0.90	0.98	0.91	0.95	0.92	0.85	1.06	0.94
<i>Zemlje kandidati članstvo</i>	0.85	0.94	0.84	0.88	1.08	1.42	0.92	0.99
<i>Mali javni sektor < 40%</i>	1.05	0.97	0.89	1.01	0.98	1.17	1.18	1.04
<i>Srednji javni sektor 40 - 45%</i>	0.98	0.94	1.14	0.93	1.19	1.06	0.89	1.02
<i>Veliki javni sektor > 45%</i>	0.98	0.99	1.17	1.14	1.08	0.78	0.75	0.98

U odnosu na prethodnu godinu došlo je do određenih promena u ukupnom rangiranju. Estonija, Letonija, Bugarska, Turska i Bosna i Hercegovina iskusile su značajno smanjenje rezultata, dok su rezultate poboljšali Poljska, Albanija i Rumunija. Srbija je ostvila gotovo identičan rezultat kao i prošle godine.

Promene u vrednosti indeksa 2015 / 2014

Država	2015	2014
<i>Estonija</i>	1.40	1.60
<i>Letonija</i>	1.04	1.15
<i>Litvanija</i>	1.11	1.21
<i>Poljska</i>	1.32	1.12
<i>Češka</i>	1.34	1.29
<i>Slovačka</i>	1.14	1.14
<i>Mađarska</i>	1.04	1.10
<i>Rumunija</i>	0.98	0.89
<i>Bugarska</i>	1.01	1.21
<i>Slovenija</i>	1.19	1.28
<i>Hrvatska</i>	0.96	1.05
<i>Srbija</i>	0.83	0.82
<i>Bosna i Hercegovina</i>	0.94	1.34
<i>Crna Gora</i>	1.07	1.09
<i>Makedonija</i>	1.08	1.04
<i>Albanija</i>	1.14	0.98
<i>Turska</i>	1.14	1.46
Prosek	1.00	1.00

EFIKASNOST JAVNOG SEKTORA

Poređenjem performansi javnog sektora sa ukupnom javnom potrošnjom, dolazi se do bazične analize odnosa *outputa* i *inputa* u proizvodnji. Time je moguće videti koja zemlja je uspjela da na najbolji način upotrebi svaku datu jedinicu *inputa* i da ostvari najbolje rezultate, mereno količinom javnih usluga. Efikasnost javnog sektora ovde meri uspešnost država da javna sredstva pretvori u usluge javnog sektora koje proizvodi. Drugim rečima, efikasnost meri koliko dobro javni sektor obavlja svoja zaduženja, a ne da li su ona na zadovoljavajući način određena.

Pravilo da su zemlje Evrope Unije efikasnije nije više u potpunosti jednoznačno: stare članice EU imaju bolje rezultate u efikasnosti u odnosu na novije članice, sa tim da su zemlje kandidati gotovo na istom nivou sa njima. Glavni razlog za ovu pojavu nalazi se u tome da zemlje kandidati u proseku imaju značajno nižu javnu potrošnju, a da ne proizvode toliko značajno niže rezultate javnog sektora. Najefikasnije zemlje su Albanija, Estonija i Makedonija – one imaju značajno nižu javnu potrošnju u odnosu na ostale zemlje ali opet imaju i značajne rezultate javnog sektora (od njih tri, Estonija ima najviše rezultate performansi, dok su rezultate Albanije i Makedonije značajno skromniji). Najlošije rezultate ostvaruju Srbija, Hrvatska i Mađarska, te je Srbija ponovila neuspeh iz prethodne godine i ostaje najlošije rangirana zemlja. Jasno je vidljivo to da zemlje sa manjim javnim sektorom imaju u proseku značajno efikasniji javni sektor. Jedna

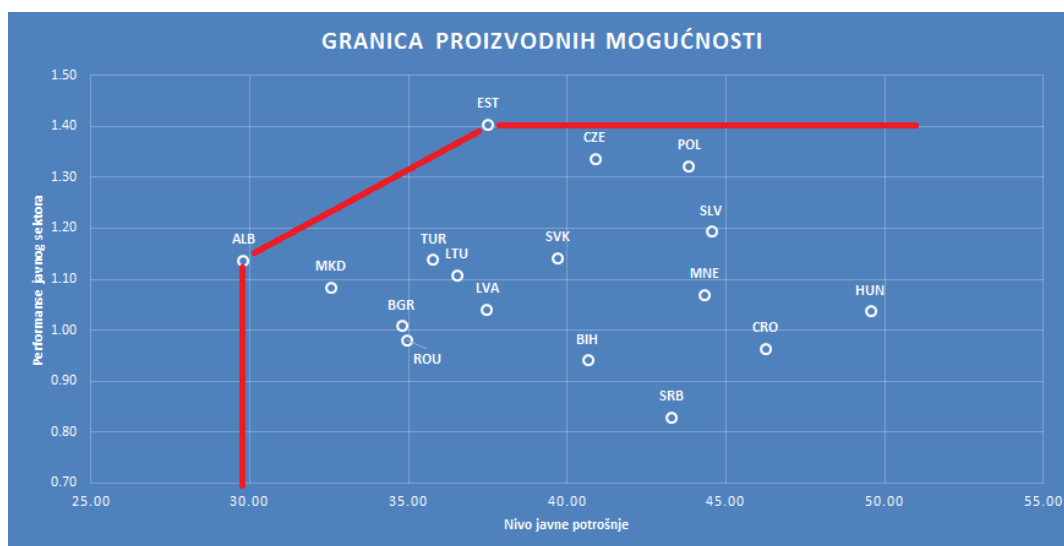
od glavnih poruka ovog indeksa stoga treba da glasi “manje je više” – pod uslovom da je adekvatno koncipirana, umerena ili mala državna intervencija može da pruži podjednake ili čak bolje rezultate nego državna intervencija koja je sveobuhvatna. Samim tim, dostizanje društveno poželjnih ciljeva i dalje je moguće u okruženju sa manjim javnim sektorom, ali uz značajno niže troškove, što posledično ima značajan uticaj i na ekonomski rast.

Zemlje	Performanse javnog sektora	Prosek javne potrošnje	Efikasnost javnog sektora
<i>Estonija</i>	1.40	0.95	1.48
<i>Letonija</i>	1.04	0.95	1.10
<i>Litvanija</i>	1.11	0.92	1.20
<i>Poljska</i>	1.32	1.11	1.19
<i>Češka</i>	1.34	1.03	1.29
<i>Slovačka</i>	1.14	1.00	1.14
<i>Mađarska</i>	1.04	1.25	0.83
<i>Rumunija</i>	0.98	0.88	1.11
<i>Bugarska</i>	1.01	0.88	1.15
<i>Slovenija</i>	1.19	1.13	1.06
<i>Hrvatska</i>	0.96	1.17	0.82
<i>Srbija</i>	0.83	1.09	0.76
<i>Bosna i Hercegovina</i>	0.94	1.03	0.91
<i>Crna Gora</i>	1.07	1.12	0.95
<i>Makedonija</i>	1.08	0.82	1.32
<i>Albanija</i>	1.14	0.75	1.51
<i>Turska</i>	1.14	0.90	1.26
Prosek	1.00	1.00	1.00
<i>Članice EU</i>	1.04	1.03	1.02
<i>Članice EU pre 2005</i>	1.09	1.04	1.05
<i>Članice EU posle 2005</i>	0.94	0.98	0.96
<i>Zemlje kandidati članstvo</i>	0.99	0.95	1.04
<i>Mali javni sektor < 40%</i>	1.04	0.90	1.16
<i>Srednji javni sektor 40 - 45%</i>	1.02	1.09	0.94
<i>Veliki javni sektor > 45%</i>	0.98	1.21	0.81

U odnosu na prethodnu godinu samo su Poljska, Slovačka, Rumunija i Albanija zabeležile značajnije povećanje efikasnosti, dok je najveći broj zemalja zabeležio smanjenje. Mađarska i Srbija zabeležile su gotovo identične rezultate kao i prošle godine. Ovo je posledica nešto drugačijih rezultata performansi javnog sektora u odnosu na prethodnu godinu, ali i izmenjenog iznosa javne potrošnje u pojedinačnim zemljama.

Zemlje	2015	2014
Estonija	1.48	1.74
Letonija	1.10	1.23
Litvanija	1.20	1.37
Poljska	1.19	1.06
Češka	1.29	1.20
Slovačka	1.14	1.35
Mađarska	0.83	0.89
Rumunija	1.11	1.03
Bugarska	1.15	1.38
Slovenija	1.06	1.15
Hrvatska	0.82	1.01
Srbija	0.76	0.74
Bosna i Hercegovina	0.91	1.14
Crna Gora	0.95	1.03
Makedonija	1.32	1.24
Albanija	1.51	1.32
Turska	1.26	1.64
Prosek	1.00	1.00

Granica proizvodnih mogućnosti predstavlja zamišljenu liniju u okviru koje se nalaze proizvodne jedinice. Proizvodne jedinice koje se nalaze na granici proizvodnih mogućnosti (i ujedno svojim položajem je određuju) predstavljaju efikasne jedinice pošto nijedan entitet sa datim resursima ne može da poveća svoj nivo proizvodnje iznad već ostvarenog. Suprotno tome, oni entiteti koji se nalaze ispod granice rade ispod svojih mogućnosti, odnosno ispoljavaju neefikasnost u svom radu pa bi mogli da trenutni nivo proizvodnje ostvare i sa nižom količinom uloženi resursa ili da sa postojećim resursima proizvedu više.

Teoretski, položaj izvan granice proizvodnih mogućnosti nije moguć.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Koncept merenja efikasnosti javnog sektora je interesantan koncept, ali pored čisto eksplorativne on bi trebalo da ima i instrumnetalnu vrednost, da uputi na probleme u funkcionisanju državnog aparata kako bi se oni rešili. Njegova upotrebna vrednost leži upravo u mogućnosti da egzaktno izmeri propuste u organizovanju javne vlasti i sprovođenju javnih politika, i pružanju merljivih indikatora zatečenog stanja, jer kreira jasan prikaz stanja i eliminiše potrebe za često paušalnim i neproverenim ocenama ili anegdotskim tvrdnjama o postojanju ili razmerama problema. Imajući u vidu širok opseg merenih varijabli, prava slika stanja će se mnogo jasnije dobiti ne samo opštom relativnom efikasnošću javnog sektora, već i posmatranjem pojedinačnih 7 komponenti koje ga čine. U dodatku se nalaze tabele sa podacima o 7 podindeksa, kao i mogućim poukama koje mogu da se izvuku konkretno za Srbiju, u svetlu prikupljenih rezultata. Loše trenutno stanje u Srbiji upućuje na zaključak da je moguće doći do značajnih pomaka, koji bi doveli istovremeno do smanjenja troškova ali i do povećanja kvaliteta javnih usluga. Ukoliko bi javni sektor Republike Srbije dostigao prosečnu efikasnost zemalja obuhvaćenih istraživanjem, obim javnih usluga bi se mogao povećati za 15% ili bi javna potrošnja mogla da se smanji za 10,4% BDP-a, a da se nivo javnih usluga ne promeni.

DODATAK: PERFORMANSE JAVNOG SEKTORA U 7 OBLASTI

ADMINISTRACIJA

Zemlje	Nivo korupcije	Birokratske procedure	Kvalitet sudstva	Nivo sive ekonomije
<i>Estonija</i>	1.40	2.84	1.64	0.92
<i>Letonija</i>	1.12	2.10	1.15	0.99
<i>Litvanija</i>	1.18	2.01	1.04	0.90
<i>Poljska</i>	1.24	1.51	1.18	1.06
<i>Češka</i>	1.04	1.10	1.12	1.66
<i>Slovačka</i>	1.02	1.30	0.66	1.60
<i>Mađarska</i>	1.10	0.89	1.15	1.22
<i>Rumunija</i>	0.88	1.00	1.01	0.89
<i>Bugarska</i>	0.88	1.27	0.66	0.83
<i>Slovenija</i>	1.18	0.95	0.98	1.10
<i>Hrvatska</i>	0.98	0.74	0.92	0.92
<i>Srbija</i>	0.83	0.53	0.75	0.89
<i>Bosna i Hercegovina</i>	0.79	0.45	1.12	0.85
<i>Crna Gora</i>	0.86	1.34	0.98	1.40
<i>Makedonija</i>	0.92	1.61	1.01	0.80
<i>Albanija</i>	0.67	0.71	0.72	0.85
<i>Turska</i>	0.92	0.88	0.89	0.96

POUKE ZA SRBIJU:

Birokratske procedure i nivo sive ekonomije su izrazito loše ocenjene oblasti. Skorašnja promena metodologije obračuna *Doing Business Report* Svetske banke će uticati na poboljšanje skora Srbije u segmentu birokratskih procedura, ali je do značajnijih pomaka došlo u oblasti građevinskih dozvola. Pitanje inspekcijskog nadzora još uvek je otvoreno, a implementacija novih zakonskih rešenja oduvek je predstavljala dodatni problem. Da bi Srbija unapredila trenutno stanje, potrebno je smanjiti birokratske prepreke poslovanju, kroz eliminisanje nepotrebnih procedura ili njihovim olakšavanjem putem veće upotrebe internet tehnologija u postupanju javnih organa. Nesređenost katastra, nizak kapacitet Poreske uprave i komplikovane poreske procedure predstavljaju goruće probleme. Sudstvo, pored nekoliko neuspelih reformi, i dalje nije učinjeno nezavisnim niti objektivnim, a dugačke procedure obesmišljavaju pravo na suđenje u razumnom roku – ove rokove treba značajno skratiti, automatizovati neke sudske postupke i smanjiti sudijsko opterećenje većim pristupom vansudskih poravnjanja (od privatnih arbitraža do medijatorskih usluga ili izmeštanjem nekih postupaka izvan sudova, kao što je urađeno sa notarima i privatnim izvršiteljima). Dostignuti su određeni pomaci u borbi protiv sive ekonomije, povećanjem naplate akciza i PDV-a, ali je ona i dalje značajno manja nego pre 2012. godine. Pored samih represivnih radnji suzbijanja,

potrebno je i eliminisati ili smanjiti institucionalne mehanizme koji pogoduju njenom nastanku – rigidno radno zakonodavstvo (koje je nedovoljno liberalizovano novim Zakonom o radu), te visoki poreski klin na zarade koji dostiže 38,9% na prosečnu zaradu, kao i relativno visoka minimalna nadnica u odnosu na prosečnu zaradu, uz postojanje visokih minimalnih socijalnih doprinosa. Dobri koraci bi bili ukidanje opšte minimalne zarade i kreiranje posebnih minimalnih zarada za industrijske grane, koje bi bile dogovarane u okviru socijalnog dijaloga, poresko rasterećenje zarada i smanjenje minimalnih socijalnih doprinosa. Visok nivo endemske korupcije moguće je smanjiti većim uplivom internet tehnologija i smanjenjem potrebne dokumentacije za ostvarivanje prava. Zdravstvo je posebno značajan primer gde bi ovakva politika mogla da dovede do smanjenja korupcije, dok je druga velika oblast sektor javnih nabavki.

OBRAZOVANJE

Zemlje	Stopa upisa u srednju školu	Rezultati PISA	Kvalitet obrazovanja
<i>Estonija</i>	1.13	1.11	1.22
<i>Letonija</i>	1.03	1.05	1.05
<i>Litvanija</i>	1.12	1.02	1.08
<i>Poljska</i>	1.03	1.11	1.00
<i>Češka</i>	1.02	1.07	1.00
<i>Slovačka</i>	0.99	1.03	0.77
<i>Mađarska</i>	1.07	1.02	0.91
<i>Rumunija</i>	1.00	0.95	1.05
<i>Bugarska</i>	0.98	0.94	0.94
<i>Slovenija</i>	1.03	1.07	1.13
<i>Hrvatska</i>	1.04	1.01	0.88
<i>Srbija</i>	0.97	0.96	0.86
<i>Bosna i Hercegovina</i>	0.94	X	0.75
<i>Crna Gora</i>	0.96	0.88	1.19
<i>Makedonija</i>	0.88	X	1.11
<i>Albanija</i>	0.87	0.84	1.13
<i>Turska</i>	0.91	0.96	0.94

POUKE ZA SRBIJU:

Obrazovanje je jedno od retkih obalsti u kojima je trenutno stanje približno proseku odabranih zemalja. Imajući u vidu malo uspešnije zemlje iz okruženja (na primer, Hrvatsku ili Sloveniju), rezultati ipak nisu zadovoljavajući. Mreža osnovnih škola je neracionalna, rezultira u velikom broju malih odeljenja, a prisutan je i agencijski problem pri zapošljavanju kadra – rezultat je konstantan pad broja đaka uz rast broja nastavnika i stalno smanjenje odnosa zaposlenih i

korisnika usluga. Uvođenje plaćanja po učeniku (kapitacija) kao u velikom broju zemalja Centralne i Istočne Evrope sa sličnim demografskim kretanjima bi obuzdalo rast troškova preko smanjenja broja malih seoskih škola i smanjenjem broja odeljenja. Time bi se unapredili odgovornost i kvalitet škola usled uvođenja konkurencije i to bi posebno bilo ojačano proširenjem ovakvog sistema finansiranja na akreditovane privatne škole. Promena kurikuluma koji bi veći akcenat dao primenjivom znanju umesto faktografskom učenju bi takođe mogao dati dobre rezultate, kako kroz promenu sadržaja postojećih predmeta, tako i kroz uvođenje novih. Pitanje niske autonomije samih nastavnika u određivanju planova i programa je poseban problem. Novi Zakon o udžbenicima koji dodatno smanjuje autonomiju nastavnika u odabiru udžbenika nije korak u dobrom pravcu, dok je predviđeno uvođenje predmeta *preduzetništvo* pozitivan korak, mada još neostvaren. Visoko obrazovanje, iako zvanično meritokratsko, zapravo nije inkluzivno za studente iz porodica nižeg socio-ekonomskog porekla, što zbog skrivenih troškova obrazovanja (smeštaj i hrana za studente koji ne studiraju u mestu rođenja), što zbog toga što studenti iz boljestojećih porodica imaju bolje obrazovne rezultate zbog drugačijih početnih pozicija pa imaju više mogućnosti da ne snose direktne troškove svog obrazovanja. Određeni deo ovih problema mogao bi da se smanji promenom finansiranja tako da se iz budžeta školovanje plaća samo studentima lošijeg materijalnog stanja, bez obzira na njihova akademska postignuća, dok bi ostali studenti u skladu sa svojim mogućnostima plaćali parcijalnu ili punu školarinu. Uključivanje privatnih fakulteta u sistem državnog finansiranja putem vaučera, makar za prirodne i tehničke fakultete, doprinelo bi većoj tržišnoj orijentaciji obrazovnih institucija, kao i boljoj povezanosti sa tržištem rada.

ZDRAVSTVO

Zemlje	Smrtnost odojčadi	Očekivani životni vek	Kvalitet zdravstvenog sistema
<i>Estonija</i>	2.28	1.01	1.18
<i>Letonija</i>	0.87	0.97	1.03
<i>Litvanija</i>	1.50	0.97	0.89
<i>Poljska</i>	1.53	1.01	0.89
<i>Češka</i>	2.13	1.03	1.24
<i>Slovačka</i>	1.05	1.00	1.16
<i>Mađarska</i>	1.25	0.99	1.05
<i>Rumunija</i>	0.62	0.98	0.79
<i>Bugarska</i>	0.63	0.98	0.95
<i>Slovenija</i>	2.64	1.06	1.16
<i>Hrvatska</i>	1.65	1.01	1.12
<i>Srbija</i>	1.16	0.99	0.82
<i>Bosna i Hercegovina</i>	1.16	1.00	0.73
<i>Crna Gora</i>	1.20	0.98	0.81
<i>Makedonija</i>	1.02	0.99	1.22
<i>Albanija</i>	0.44	1.02	0.95
<i>Turska</i>	0.54	0.99	X

POUKE ZA SRBIJU:

Zdravstvo je drugi element Indeksa koji se nalazi blizu proseka zemalja uzetih u razmatranje. Kvalitet zdravstvenog sistema je ipak percipiran kao značajno nizak, što može biti rezultat toga da indikatori o očekivanom životnom veku i smrtnosti odojčadi koji su korišćeni za izradu indeksa ne otkrivaju pravi karakter i rezultate zdravstvenog sistema. Postojanje visokih privatnih troškova zdravstva, kao i veoma visok nivo percepirane korupcije u državnom zdravstvenom sistemu, ukazuju na to da su potrebne jasne i sveobuhvatne promene u sistemu. Jedna od njih koja bi podigla kvalitet smanjenjem vremena čekanja za zdravstvene usluge i smanjila rizik od korupcije jeste uvođenje privatnih klinika u sistem finansiranja po pacijentu, barem u onim sektorima u kojima postoje dugačke liste čekanja. Pored toga, racionalizacija mreže primarnih zdravstvenih ustanova, kako bi se pratilo mehaničko kretanje stanovništva, otklonila bi uska grla u sistemu. Sistem objedinjenjenih javnih nabavki za sektor zdravstva doprineo je značajnim uštedama, ali je potrebno ovaj sistem učiniti fleksibilnijim kako ne bi došlo do nestašica lekova.

INFRASTRUKTURA

Zemlje	Kvalitet infrastrukture
<i>Estonija</i>	1.20
<i>Letonija</i>	1.15
<i>Litvanija</i>	1.13
<i>Poljska</i>	0.92
<i>Češka</i>	1.15
<i>Slovačka</i>	0.97
<i>Mađarska</i>	1.15
<i>Rumunija</i>	0.88
<i>Bugarska</i>	0.83
<i>Slovenija</i>	1.18
<i>Hrvatska</i>	1.13
<i>Srbija</i>	0.76
<i>Bosna i Hercegovina</i>	0.72
<i>Crna Gora</i>	0.85
<i>Makedonija</i>	0.90
<i>Albanija</i>	0.88
<i>Turska</i>	1.18

POUKE ZA SRBIJU:

Uz Bosnu i Hercegovinu, Srbija je najlošije ocenjena zemlja po kvalitetu infrastrukture. Postoje višestruki razlozi za trenutno loše stanje – godine nebrige o infrastrukturi izazvane pre svega političkim kretanjima (tokom raspada Jugoslavije, Srbija je čak dva puta bankrotirala, prvo putem rekordne hiperinflacije 1993, pa potom moratorijumom na svoje obaveze nakon bombardovanja 1999). Velike investicije u infrastrukturu koje su sledile bile su podstaknute pre svega povoljnim kreditima međunarodnih finansijskih institucija. Izrazito niska iskorišćenost ovih sredstava ukazuje na nisku efikasnost državne administracije koja je u stanju da privuče sredstva za investicije, ali ih potom ne povlači niti koristi usled nedostatka u projektovanju ili sistemu kontrole troškova, tako da i ova sredstva koja su nedovoljna ostaju neiskorišćena. Pored toga, javne kapitalne investicije ostaju godinama neispunjene u odnosu na projektovana budžetska sredstva: novac se budžetom izdvoji ali se iskoristi za druge potrebe ili vrati u budžet, te se tako veštački kreira niži deficit od planiranog, a sve na uštrb budućeg razvoja. Još jedan značajan problem predstavljaju politički krediti koje odobravaju vlade drugih država, kao što su Kuvajt, Azerbejdžan ili Ruska Federacija, koji mogu sadržati druge zahteve (npr. kupovinu robe određene vrednosti iz zemlje kreditora, ili izbor izvođača radova) što konsekventno povećava troškove i može u potpunosti da promeni javno prikazani dobar karakter datih kreditnih uslova. Nivo

korupcije i političkog klijentelizma se dodatno javlja pri velikim državnim investicijama, naročito kada je putna infrastruktura u pitanju, što ima negativne posledice po celokupni sistem. Dodatni problem predstavljaju politički motivi, umesto čisto ekonomskih, u planiranju i razvoju infrastrukture, tako da na postojanje autoputa ili njegovu trasu utiče politička agenda neke od trenutno valdajućih partija umesto detaljna analiza troškova i koristi. Ovakvo stanje bi se moglo unaprediti reorganizovanjem službi koje su zadužene za investicije (pri javnim preduzećima koja se bave infrastrukturom kao što su Železnice Srbije ili pri ministarstvima i lokalnim samoupravama) tako da mogu efikasnije da vrše svoje nadležnosti, uvećavajući nivo investicija iz javnih sredstava ili stranih kredita. Veća transparentnost u tenderima i javnim pozivima za izgradnju infrastrukture bi trebalo da se iskoristi kako bi se smanjio rizik od korupcije. Nizak nivo učešća privatnog sektora u razvoju javne infrastrukture je značajno ograničenje, a njegova veća uloga donela bi značajne benefite, uz smanjenje troškova i kraće vremenske horizonte izvođenja radova, uz korišćenje različitih instrumenata javno-privatnog partnerstva, pre svega instrumenta koncesije.

DISTRIBUCIJA

Zemlje	Jednakost dohotka	Nivo siromaštva
<i>Estonija</i>	0.78	0.95
<i>Letonija</i>	0.73	0.86
<i>Litvanija</i>	0.79	0.90
<i>Poljska</i>	0.89	0.98
<i>Češka</i>	1.43	1.94
<i>Slovačka</i>	1.25	1.27
<i>Mađarska</i>	1.31	1.17
<i>Rumunija</i>	1.02	0.74
<i>Bugarska</i>	1.14	0.79
<i>Slovenija</i>	1.28	1.24
<i>Hrvatska</i>	1.04	0.81
<i>Srbija</i>	0.89	0.68
<i>Bosna i Hercegovina</i>	1.31	0.93
<i>Crna Gora</i>	1.19	1.48
<i>Makedonija</i>	0.67	0.62
<i>Albanija</i>	1.04	1.17
<i>Turska</i>	1.09	1.92

POUKE ZA SRBIJU:

Srbije ima loše rezultate i u distribuciji dohotka, kako u jednakosti, tako i u nivou apsolutnog siromaštva, što je daleko važnije. I pored toga, socijalni transferi u Srbiji veoma su izdašni – kroz obavezni državni penzioni sistem, zdravstveno osiguranje, te značajne izdatke za socijalnu zaštitu, značajna suma sredstava izdvaja se za redistribuciju dohotka, ali sa veoma slabim rezultatima. Mišljenja o značaju nejednakosti dohotka nisu usklađena, što je ponovo došlo u pažnju šire javnosti usled skorašnjih izdavačkih poduhvata (npr. knjige *Kapital u XXI veku*). Shvatanja nejednakosti variraju od onih koji nejednakost smatraju temom koja nije važna (osim problema apsolutnog siromaštva) do onih koji zastupaju mišljenje da značajan nivo nejednakosti utiče na ekonomski rast i socijalnu koheziju. Imajući u vidu nivo odvojenih sredstava za socijalne transfere (koji su u 2014. godini iznosili skoro 700 milijardi dinara ili 38,6% ukupne javne potrošnje) jasno je da je jedan od glavnih problema loše targetiranje socijalne pomoći. Jedan od eklatantnih primera su naknade za porodilje koje se isplaćuju zaposlenim ženama tokom njihovog odsustva sa posla pre i nakon porođaja, a vezuju se za prosečni iznos primanja. Posledica ovakvog određivanja naknade dovodi do toga da najveći iznos sredstava odlazi najbogatijima, a ne onima kojima je najpotrebnija: 40% najbogatijih porodilja prima 80% ukupnih sredstava. Sličan primer je socijalna zaštita ratnih veterana koji bez obzira na stanje imovine ili prihoda imaju posebne povlastice (npr. povlašćene cene komunalnih usluga) uz direktna državna davanja. Birokratske procedure za dobijanje socijalne pomoći su dugotrajne, skupe i često predstavljaju nepremostivu prepreku za najsiromašnije koji zbog njih ne mogu da ostvare prava na socijalne usluge. Targetiranje se vrši samo za pojedine vrste socijalnih davanja ali uz zastarele instrumente koji često poništavaju svrhu zbog koje su bili uvedeni – na primer, posedovanje određene površine zemljišta diskvalifikuje seoska domaćinstva kada je u pitanju primanje socijalne pomoći, iako u slučaju staračkih domaćinstava u udaljenim predelima ova imovina ne može da se koristi da kreira prihod (vlasnici ne mogu da je obrađuju, a nema zainteresovanih da se ona otuđi ili uzme u zakup). Još jedan vid troškova socijalne pomoći (koji nije uključen u ukupnu sumu izdvojenju za socijalne transfere) je deo isplaćenih subvencija za javna preduzeća u iznosu od 117 milijardi dinara. Razlog za to je poslovna politika javnih preduzeća koja delimično služe i za vođenje socijalne politike putem politike cena, pružajući svoje usluge po ceni koja nije dovoljna za njihovo nesmetano poslovanje pa se pribegava subvencijama kako bi se pokrio nedostatak sredstava. Reformski potezi koji bi povećali efikasnost utrošenih sredstava bi bili prebacivanje socijalne zaštite samo na transfere novčanih sredstava (dakle, izbacivanje

komponente socijalne politike iz javnih preduzeća) uz uvođenje kvalitetnog sistema targetiranja kako bi sredstva stizala samo do onih kojima su stvarno potrebna, ali ih istovremeno ne bi isključivala iz sistema.

STABILNOST

Zemlje	Ekonomski rast	Nivo inflacije
<i>Estonija</i>	0.70	0.97
<i>Letonija</i>	0.75	0.81
<i>Litvanija</i>	0.91	1.13
<i>Poljska</i>	3.96	1.55
<i>Češka</i>	1.17	1.69
<i>Slovačka</i>	1.64	1.40
<i>Mađarska</i>	0.69	0.90
<i>Rumunija</i>	1.19	0.66
<i>Bugarska</i>	1.37	0.89
<i>Slovenija</i>	0.65	1.63
<i>Hrvatska</i>	0.30	1.53
<i>Srbija</i>	1.21	0.44
<i>Bosna i Hercegovina</i>	1.44	1.72
<i>Crna Gora</i>	1.23	1.31
<i>Makedonija</i>	2.63	1.89
<i>Albanija</i>	3.42	1.52
<i>Turska</i>	1.86	0.47

POUKE ZA SRBIJU:

Ekonomska stabilnost kroz nivo varijacije ekonomskog rasta i prosek inflacije pokazuje nejednake tendencije: veoma nizak skor monetarne stabilnosti i uspeh u smanjenju volatilnosti ekonomskog rasta. Iako je primerenije gledati dugoročnije trendove (što je opredelilo i to da se uzmu u obzir desetogodišnji proseci ovih indikatora) u odnosu samo na skorašnje vrednosti, treba i ovde biti oprezan pri donošenju zaključaka. Stanje pokazuje da je nizak skor monetarne stabilnosti uglavnom nastao kao posledica veoma visokih stopa inflacije na početku posmatranog perioda, te da je nivo inflacije nakon toga bio u opadanju, iako je i dalje bio značajno viši nego u ostatku evropskih zemalja. Veoma visoka stopa inflacije zabeležena 2012. godine (i to usred recesije) je potom praćena inflacijom koja je bila ispod predviđenog okvira monetarne politike. Ovime se pokazuje da je trenutni okvir targetiranja nivoa inflacije neadekvatan za Srbiju. Imajući u vidu i visok nivo evroizacije u zemlji, kao i značaj deviznog kursa na nivo cena, postavlja se pitanje da li bi adekvatniji institucionalni okvir koji bi služio kao brana inflaciji bio valutni odbor, kao u drugim zemljama u okruženju, pre svega Bugarskoj koja ga uspešno implementira od 1997. Valutni odbor bi trebalo da spreči nezavisnu monetarnu politiku srpskih monetarnih vlasti i

doprinese tome da se prati monetarna politika Evropske centralne banke što bi na duži rok ujednačilo nivo inflacije u Srbiji sa onim u evrozoni. Onemogućavanje aktivne monetarne politike deluje kao lišavanje ekonomskih vlasti jednog od dva glavna instrumenta ekonomske politike, ali slab uticaj monetarne politike usled visoke evroizacije u privredi, kao i istorijat monetarnih neuspeha – ne samo dužih perioda sa visokom inflacijom, nego i jedne hiperinflacije, ukazuju na to da bi se malo toga zparavo izgubilo, a da su mogući dobici značajni. Stabilnost ekonomskog rasta u zemlji značajna je prednost Srbije, međutim, iako je stabilnost bitna, takođe je važno i na kom nivou je ta stabilnost ostvarena – kada se pogledaju vrednosti po godinama, izgleda da ni ovde rezultati Srbije nisu najbolji – optimalan rezultat bio bi da je svake godine postignuta visoka stopa rasta koja je ujednačena. Podaci zapravo ukazuju na to da se posmatrani period može ugrubo podeliti u 2 faze: prvu polovinu čine godine u kojima je zabeležen visok ekonomski rast, dok je u drugoj fazi zabeležena stagnacija. Pored toga, u godinama pre krize bila je zabeležena prociklična politika jer je bruto domaći proizvod bio viši od potencijalnog, dok su se potom smenjivale anticiklična i prociklična politika. Dakle, iako je volatilnost rasta niska, što je dobar rezultat, konačan skor nije toliko pozitivan kako može izgledati na prvi pogled.

EKONOMSKE PERFORMANSE

Zemlje	Ekonomski rast	Stopa nezaposlenosti	Visina javnog duga
<i>Estonija</i>	1.01	1.49	5.22
<i>Letonija</i>	1.11	1.18	1.33
<i>Litvanija</i>	1.19	1.29	1.34
<i>Poljska</i>	1.33	1.23	1.03
<i>Češka</i>	0.80	2.06	1.21
<i>Slovačka</i>	1.33	1.01	0.93
<i>Mađarska</i>	0.43	1.56	0.66
<i>Rumunija</i>	1.09	1.97	1.25
<i>Bugarska</i>	0.99	1.39	1.87
<i>Slovenija</i>	0.52	1.95	0.61
<i>Hrvatska</i>	0.22	1.09	0.62
<i>Srbija</i>	0.89	0.68	0.70
<i>Bosna i Hercegovina</i>	0.87	0.50	1.12
<i>Crna Gora</i>	1.11	0.65	0.86
<i>Makedonija</i>	1.15	0.42	1.33
<i>Albanija</i>	1.37	0.99	0.69
<i>Turska</i>	1.58	1.42	1.51

POUKE ZA SRBIJU:

Pitanje ekonomskog rasta je jedno od ključnih problema ekonomije Srbije. Pre krize u Srbiji su beležene visoke stope ekonomskog rasta, ali je prelivanje ekonomske krize na Srbiju u zadnjem kvartalu 2008. dovelo do perioda stagnacije usled smenjivanja niskih stopa rasta sa ponovnim recesijama u 2012. i 2014. godini. Usled toga se dogodilo da bruto domaći proizvod još uvek nije dostigao iznos iz predkrizne 2008. godine. Ovo ukazuje na velike strukturne probleme koji postoje u srpskoj ekonomiji, kao i to da ekonomska politika upravljanja agregatnom tražnjom nije bila adekvatno rešenje. Usko povezana tema je i visina javnog duga koji je prosto eksplodirao od 2008, popevši se sa 28% na preko 70% BDP-a u samo 6 godina, odnosno oko 2,5 puta – ukazujući na neodrživost trenutne fiskalne situacije izazvane prekomernom javnom potrošnjom, kao i na zablude ekonomske politike u Srbiji: u maloj otvorenoj privredi vođenje aktivne ekonomske politike podsticanja tražnje izazvalo je deficit tekućeg bilansa kroz povećanje uvoza (drugim rečima, zemljama trgovinskim partnerima je otišao ekonomski rast kroz povećanje izvoza na srpsko tržište dok je Srbiji ostao veći javni dug) dok su istovremeno problemi vidljivi na strani ponude, a ne tražnje. Stopa nezaposlenosti je u Srbiji veoma visoka, naročito među mladima, a istovremeno je i stopa aktivnosti niža nego u uporedivim zemljama. Da bi se rezultati poboljšali, potrebna je promena ekonomske politike koja bi podsticala preduzetničke poduhvate putem smanjivanja barijera privatnoj inicijativi, završetka procesa restrukturiranja i privatizacije državnih firmi kako bi se oslobodili trenutno zarobljeni resursi. Pored toga, odustajanje od subvencionisanja stranih investitora kao glavnog pokretača privrednih aktivnosti, kao i pokrivanja gubitaka javnih preduzeća i onih u državnom vlasništvu usled njihove niske efikasnosti omogućilo bi smanjenje državne potrošnje tako da se deficit dovede pod okvire u kojima bi nivo javnog duga postao održiv. Otklanjanje rigidnosti na tržištu rada kroz promenu obračuna minimalne nadnice i uvođenje regionalnih ili industrijskih garantovanih zarada, promenu obračuna minimalnih socijalnih doprinosa te smanjenje visokog poreskog klina na dohotke od rada (barem za najniže plate ako ne linearno) pomoglo bi ne samo da se smanji nezaposlenost, nego i da se poveća niska stopa aktivnosti.